

ڈاکٹر افتخار احمد سلمی

اسٹنٹ پروفیسر پنجابی

گورنمنٹ کالج یونیورسٹی، لاہور

لوک ادب راہیں آزادی دی تحریک وچ مسلم لیگ دا کردار

Abstract:

This article describes the role of Muslim League in the movement of independence through folk literature. Through a continuous political process the Muslims joined the Muslim League and started the movement of independence. The Congress opposed the Muslim League at every level, however, Pakistan came into being on August 14, 1947 under the leadership of Quaid-e-Azam Muhammad Ali Jinnah.

ہندوستان وچ انڈین کانگریس کہن نوں تے سارے ہندوستانیوں دی سیاسی جماعت سی پر عملاً ایہہ صرف ہندوواں تے سکھاں دے مفاد لئی کم کر رہی سی تے مسلماناں نوں نظر انداز کر رہی سی تے مسلماناں نوں جدوں ایس گل دا احساس ہو یا تے اوہناں نے اک وکھری سیاسی پارٹی بنان دا سوچیا۔ لیکن ایس اپنے ایس مقالے وچ لوک ادب راہیں آزادی دی تحریک وچ مسلم لیگ دے کردار بارے گل بات کراں گے۔ دسمبر 1906ء وچ ڈھاکہ دے مقام تے محمدن ایجوکیشنل کانفرنس دا ورھے کان اجلاس منعقد ہو یا۔ ایس اجلاس دے مکن تے برصغیر دے وکھو وکھ علاقیاں توں آئے ہوئے مسلم علمائین نے ڈھاکہ دے نواب سلیم اللہ خان دی دعوت تے ایک خصوصی جلسے وچ رلت کیتی۔ ایس جلسے وچ فیصلہ کیتا گیا کہ مسلماناں دی سیاسی رہنمائی لئی اوہناں دی اپنی اک وکھری سیاسی جماعت ہونی چاہیے دی اے۔ ویہویں صدی دے شروع وچ کجھ ایسی واقعات رونما ہونے شروع ہوئے کہ مسلمان اک سیاسی پلیٹ فارم بنان دی لوڑ محسوس کرن لگ پئے۔ نواب سلیم اللہ خان نے ایس مقصد لئی اجلاس بلایا

جس دی صدرات نواب وقار الملک نے کیتی۔ ایس جلیے وچ آل انڈیا مسلم لیگ دے قیام دا اعلان کیتا گیا۔ جس دا پہلا صدر سر آغا خان نوں چنیا گیا۔ ایس طرح مسلماناں دی اپنی سیاست دا دور شروع ہو گیا۔ پروفیسر محمد اسلم ہوری لکھدے نیں:

”مسلم لیگ کا قیام ڈھاکہ میں 30 دسمبر 1906ء کو عمل میں آیا۔ اس سے قبل مسلمانوں کی اپنی کوئی سیاسی جماعت نہ تھی۔ مسلم عمائدین محمدن ایجوکیشنل کانفرنس کے پلیٹ فارم کو ہی بسا اوقات سیاسی مقاصد کے لیے استعمال کر لیتے تھے۔“ (۱)

ہن مسلماناں نوں مسلم لیگ دی صورت وچ اک پلیٹ فارم مل گیا سی۔ ایس پلیٹ فارم تے کھلو کے مسلماناں نے آزادی دی تحریک شروع کردتی۔ کانگریس نے مسلم لیگ دی رج کے مخالفت کیتی پر مسلم لیگ نے کانگریس دی پرواہ نہ کیتی تے آکھیا کہ اسیں پاکستان ضرور بنا کے رہواں گے۔ آزادی دی تحریک ویلے لوک مسلم لیگ دے جلسیاں وچ اچیے مایے بولدے سن:

اساں مقصد پالیناں

کانگریس ٹپ دی رہوے اساں پاکستان بنالیناں (۲)

1937ء دیاں چوناں دے نتیجے وچ یونینسٹ پارٹی نوں اکثریت ملی تے سکندر حیات خان

پنجاب دے وزیر اعلیٰ بنے۔ پروفیسر محمد اسلم ہوراں دے موجب:

”کانگریس کی ہائی کمان نے جو پارلیمانی سب کمیٹی بنائی تھی۔ اس کے رکن ابو الکلام آزاد پنجاب، سرحد، یوپی اور بنگال میں وزارتیں بنانے اور انہیں اپنے ڈھب پر چلانے کے ذمہ دار تھے، وہ فوراً لاہور پہنچے۔ کانگریس کے 18 ارکان تو ان کی جیب میں تھے۔ ان کے علاوہ 36 غیر کانگریسی ہندو اور سکھ ارکان بھی ان کی بات رد نہیں کر سکتے تھے۔ ابو الکلام نے اپنا پورا بوجھ یونینسٹ پارٹی کے پلڑے میں ڈال دیا اور سر سکندر حیات خان پنجاب کے وزیر اعلیٰ بن گئے۔“ (۳)

سکندر حیات خان نے وزارت دا قلمدان سانبھدیاں سارای کساناں دی زمیناں دا مالیہ ودھا

دتا جیہدی پاروں اوہ اوس دے خلاف ہو گئے تے اوس نوں برا بھلا آکھن لگ پئے۔ جس دا ثبوت

سانوں ایس بولی راہیں ملدا اے:

ماں مر جائے سکندر اتیری

مالیہ ودھان والیا (4)

1946ء دیاں چوناں وچ قسمت فیر یونینٹ پارٹی تے مہربان ہوئی تے مسلم لیگ اکثریت حاصل کرن دے باوجود حکومت نہ بنا سکی تے یونینٹ پارٹی دے رہنما ملک خضر حیات ٹوانہ پنجاب دے وزیر اعلیٰ بن گئے۔ پروفیسر محمد اسلم ہوراں دے ای آکھن موجب:

”1946ء کے انتخابات میں مسلم لیگ کو 175 نشستوں میں 75 نشستیں ملیں اور ملک خضر حیات خان ٹوانہ کی یونینٹ پارٹی نے صرف 20 نشستیں حاصل کیں۔ ان میں سے بھی چار ممبر مسلم لیگ سے جا ملے۔ اب یونینٹ پارٹی کے پاس صرف 16 نشستیں رہ گئیں۔ ایسے آڑے وقت میں ابوالکلام آزاد، ملک خضر حیات خان کے کام آئے۔ آزاد نے مسلم لیگ کو وزارت بنانے سے محروم رکھا اور کانگریس اور اکالی دل کے 84 ارکان اسمبلی ملک صاحب کی حمایت میں کھڑے کر دیئے۔“ (5)

خضر حیات خان پنجاب دے وزیر اعلیٰ تے بن گئے پر عوام نے اوہناں دی وزارت نوں نہ نیا تے اوہدے خلاف اٹھ کھلو تے۔ ایس دا اظہار سانوں ایس ڈھولے راہیں ملدا اے:

نادر کیتا سخن بیان دا

کال آکھیا میں نال آدم پیدا ہوئی ہاں ورتا را پیا ڈٹھا کل جہان

اک دیہاڑے گھر عبداللہ دے وڑی ہاں اگے بیٹھا والی دو جہاں

اک دیہاڑے گھر ابوطالب دے گئی ہاں او تھے پیا اسر دا کوٹ ایمان دا

وچ کر بلا دے ناردا میں مشاہدہ ڈٹھا حسینؑ امام دا

کتبہ قربانی دے کے جنت اٹھ خریدے سو، نالے

شافی سامعشر آلے حشر میدان دا

ہن چودہ سوورھے توں پچھے جھگڑا بن گیا ہندو تے مسلمان دا

بنی خون بدن دا گھست کے بوٹیاں پالیاں نیں باغ پیالا یا دین اسلام دا
 کچی گل دا مینوں ہول میریندا جیہڑا باغ نبی دے نوں طوطا گیا وڑ جاپان دا
 جہنوں خضر حیات ٹوانہ آہندے نیں شاگرد ہے شیطان دا (6)
 پٹھلے اکھان وچ وی خضر حیات ٹوانہ دے راج دی نندیا کیتی گئی اے:
 فنے منہ راج ٹوانے دا اکو بھاء آئے دانے دا (7)
 اخیر پاکستان بن دے دن نیڑے آگئے تے مسلماناں دا جوش اوس ویلے دیکھن والا سی۔ ایس
 دا اظہار سانوں اک گیت راہیں انج ملدا اے:

اساں پاکستان بنانا ایں
 ایتھوں کدھنا بھیرے گوریاں وال
 تے اپنا راج چلانا ایں (8)
 اک ہور لوک گیت ویکھو:

اسیں سچے مسلمان
 ساڈا کلتے تے ایمان
 گھن کے رہساں پاکستان (9)

اوڑک مسلماناں دیاں کوششاں تے بے شمار قربانیاں پاروں 14 اگست 1947ء نوں پاکستان
 بن گیا۔ اوس ویلے لوکاں دی ایہو سدھری:

ایس واسطے جیواں مراں
 اسیں پاکستان اتے لکھ جند قربان کراں (10)

قائد اعظم محمد علی جناح ساڈے دیس دے پہلے گورنر جنرل بنے۔ اوہناں نال عقیدت دا اظہار
 ایس لوک گیت راہیں ملدا اے:

کالی لاری وچ محمد علی جناح بیٹھا
 ماؤنا چھوڑا پاکستان بنا بیٹھا (11)

مکدی گل ایہ وے کہ آزادی دے متوالیاں نوں اخیر اک جھنڈے تھلے جمع ہون دا موقع ملیا
 تے اوہناں مسلم لیگ دے پلیٹ فارم تے اکٹھے ہو کے آزادی دی تحریک شروع کیتی۔ کانگریس تے

یونینسٹ پارٹی نے مسلم لیگ دی رنج کے مخالفت کی جتنی پر مسلم لیگ نوں کامیابی ملی۔ مسلم لیگ دے آگو قائد اعظم محمد علی جناح ہوراں دیاں کوششاں پاروں اخیر 14 اگست 1947ء نوں پاکستان بن گیا۔ لوک ادب مسلم لیگ دے کردار دی سچی تصویر پیش کردا اے۔

حوالے

- 1- محمد اسلم، پروفیسر، تحریک پاکستان، (لاہور: ریاض برادرز، سن)، 109۔
- 2- احسان اللہ طاہر، دھرتی نوں پھل لک گئے، (گوجرانوالہ: فروغ ادب اکادمی، 2000ء)، 58۔
- 3- محمد اسلم، پروفیسر، تحریک پاکستان، 294۔
- 4- کنول مشتاق، بولیاں، (لاہور: ادارہ سورج مکھی، 1987ء)، 91۔
- 5- محمد اسلم، پروفیسر، تحریک پاکستان، 294-295۔
- 6- جاوید گھنجیرا، ”مسلم لیگی ڈھولے“، جہیمماھی کھوج، (1994ء): 53-54۔
- 7- ثناور چدھر، لوک تواریخ، (لاہور: سانجھ، 2008ء)، 281۔
- 8- عظیم بھٹی، محمد، ”تحریک آزادی وچ ماں بولی دا حصہ“، تماہی پنجابی ادب، (1998ء): 35۔
- 9- اوبی
- 10- اوبی
- 11- اوبی